Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

> Retouradres Postbus 16375 2500 BJ Den Haag

Rijnstraat 50
Den Haag
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
341327

Aan geadresseerde

Datum 3 november 2011
Betreft Aanpassingen in examinering voortgezet onderwijs

Geachte heer, mevrouw,

De komende jaren zal er een aantal belangrijke wijzigingen op gebied van examens worden doorgevoerd. Ik heb u over een aantal van deze maatregelen in eerdere brieven, d.d. 23 oktober 2009, 21 mei 2010 en 5 oktober 2010 geïnformeerd. Volledigheidshalve verwijs ik u naar de websites www.examenblad.nl, www.taalenrekenen.nl en www.steunpunttaalenrekenenvo.nl waar deze brieven digitaal te vinden zijn.

Uit een onderzoek van het LAKS komt naar voren dat ondanks alle manieren waarop scholen op de hoogte zijn gesteld veel scholieren niet of gebrekkig geïnformeerd zijn over de maatregelen waar eindexamenkandidaten dit jaar al mee te maken krijgen.[1] Het is daarom van groot belang dat alle betrokkenen goed geïnformeerd zijn. Ik wil u daarom dringend verzoeken dit (nogmaals) expliciet onder de aandacht van uw docenten, examensecretarissen, leerlingen én ouders te brengen.

In deze brief zet ik een aantal reeds bekende en een aantal nieuwe maatregelen voor u op een rij. Als bijlage bij deze brief vindt u een schema waarin deze maatregelen zijn opgenomen. De nieuwe maatregelen hebben vooral betrekking op de wijze waarop de rekentoets onderdeel zal worden van het eindexamen. Ik heb de Tweede Kamer in een brief van 7 juni 2011 op de hoogte gesteld van deze maatregelen.[2] In die brief aan de Kamer ga ik ook in op maatregelen in het primair onderwijs, het mbo en de lerarenopleidingen. Ook op deze scholen worden maatregelen genomen om de kwaliteit van het taal- en rekenonderwijs te verbeteren.

---

[1] Zie *de Volkskrant* van 27 oktober 2011 en www.laks.nl
[2] Zie http://www.taalenrekenen.nl/actueel/nieuws/00086/

De al bekende en de nieuwe maatregelen hebben een gezamenlijk doel: het versterken van de basiskennis en -vaardigheden van leerlingen. Ik doe dat vanuit de overtuiging dat het onderwijs er is om leerlingen te vormen en kennis bij te brengen. Een stevige kennisbasis is een voorwaarde voor beiden. Mijn nieuwe voornemens voor het primair- en voortgezet onderwijs, zoals ik die in de actieplannen Basis voor presteren (primair onderwijs) en Beter presteren (voortgezet onderwijs) heb gepresenteerd, borduren op deze gedachte voort.

1. Maatregelen die op korte termijn gelden

In deze paragraaf bespreek ik de aanscherping van de uitslagregel die in de schooljaren 2011-2012 en 2012-2013 worden ingevoerd.

Aanscherping dit schooljaar
Leerlingen die dit schooljaar hun opleiding met het eindexamen afronden moeten voldoen aan de eis dat alle centraal examencijfers gemiddeld tenminste voldoende zijn (de CE-eis). Bij het bepalen van de vraag of een leerling in de basis- of kaderberoepsgerichte leerweg van het vmbo aan de CE-eis voldoet, telt het centraal schriftelijk praktijkexamen (cspe) één keer mee. Deze voorwaarde is aanvullend op de al bestaande uitslagregels.

Gemiddeld voldoende impliceert het volgende: het onafgeronde gemiddelde van de centraal examencijfers moet tenminste 5,5 te zijn. Bij wijze van voorbeeld: een gemiddelde van 5,45 is *onvoldoende* (twee keer afronden is niet toegestaan). Indien dat nodig is om de kandidaat te laten slagen kan een extra vak uitgezonderd worden bij de uitslagbepaling. Met de overige vakken moet dan aan alle diploma-eisen worden voldaan (zie artikel 48 lid 3 van het eindexamenbesluit).

Overigens geldt bij de CE-eis, zoals reeds eerder aangegeven, *geen* overgangsrecht: alle leerlingen moeten vanaf dit schooljaar voldoen aan deze eis.[3]

Voor leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo geldt aanvullend als nieuwe eis dat bij de berekening van het eindcijfer het schoolexamen even zwaar weegt als het centraal examen (1x). Daarmee is de regeling voor alle leerwegen gelijk geworden.

Aanscherping 2012-2013: de kernvakkenregel
In het volgende schooljaar gaat aanvullend gelden dat leerlingen in het *havo en vwo* niet meer dan (afgerond) één vijf voor de *eindcijfers* van de

[3] Dit geldt bijvoorbeeld ook voor VAVO leerlingen die willen slagen en daarbij resultaten die vóór 2011-2012 zijn behaald willen meenemen.

vakken Nederlands, Engels en wiskunde mogen halen.[4] Voor leerlingen in het vmbo geldt deze aanscherping niet.

De hier boven genoemde maatregelen gaan deels dit schooljaar al in. Het is daarom van groot belang dat alle leerlingen die het betreft goed geïnformeerd zijn. Ik verzoek u om op alle mogelijke manieren leerlingen op de hoogte te stellen van deze maatregelen. In het vervolg van deze brief ga ik in op maatregelen die op de middellange termijn gaan gelden.

2. Maatregelen die op middellange termijn gelden

In deze paragraaf meld ik de maatregelen die worden genomen naar aanleiding van de invoering van de referentieniveaus. Hiermee wijzigt ook de uitslagregel. Het besluit waarin dat wordt geregeld is in concept al verstuurd aan de Tweede Kamer en is in juni voorgelegd in een internetconsultatie.[5]

2013-2014: invoering van de rekentoets en aangepast examen Nederlands
In 2010 is de Wet referentieniveaus aangenomen door de Tweede en Eerste Kamer. Voor het voortgezet onderwijs betekent dit dat in schooljaar 2013-2014 alle leerlingen een rekentoets moeten maken als onderdeel van hun eindexamen en dat het examen Nederlands wordt aangepast. De rekentoets en de eindexamens Nederlands (school- én centrale examens) zijn dan afgestemd op de referentieniveaus.

Het eindexamen Nederlands
In de eindexamenprogramma's Nederlands die gelden voor 2014 is opgenomen dat bij de uitvoering van de examenprogramma's de referentieniveaus Nederlandse taal in acht moeten worden genomen. Dat betekent dat de referentieniveaus richtinggevend zijn bij de invulling van dit vak en de toetsing ter afsluiting ervan. De syllabi en handreikingen bij het examen zullen aangepast worden. Meer informatie hierover zult u dit najaar vinden op de websites van het College voor Examens, SLO en het steunpunt taal en rekenen vo.

De rekentoets
De invoering van de rekentoets als onderdeel van het eindexamen moet basale rekenkennis borgen. De rekentoets wordt centraal ontwikkeld en zal digitaal worden afgenomen. Het College voor Examens is verantwoordelijk voor de invoering van de rekentoets. De rekentoets is

---

[4] Voor deze maatregel geldt in specifieke gevallen *wel* een overgangsregel. Dat kan het geval zijn wanneer een leerling een resultaat voor één of meerdere van de kernvakken al in het jaar voor invoering heeft behaald. Zie het besluit hoe deze overgangsbepalingen precies luiden: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-76978.html

[5] Zie https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-117272.html voor dit concept.

schoolexamen noch centraal examen, al zijn er belangrijke overeenkomsten met een centraal examen. Er zijn echter ook verschillen: rekenen is geen eindexamenvak, maar een basisvaardigheid. Hoe scholen rekenonderwijs geven staat hen vrij. Het gaat er primair om dat de kennis en vaardigheden die in het basisonderwijs worden geleerd worden onderhouden en verhoogd.

Taal en rekenen in de uitslagregel
De rekentoets wordt in twee stappen onderdeel van de uitslagregel. In het vmbo krijgt daarnaast Nederlands een steviger positie. Met deze fasering geef ik scholen de ruimte om adequaat in te spelen op de veranderingen in de exameneisen die vanaf dit schooljaar worden ingevoerd. De fasering ziet er als volgt uit:

Maatregelen vanaf 2013-2014
In het vmbo mogen leerlingen in 2013–2014 en 2014–2015 niet lager dan een vijf voor Nederlands en een vijf voor de rekentoets scoren.

In het havo en vwo moeten leerlingen 2013–2014 en 2014–2015 tenminste een vijf scoren op de rekentoets. (Nederlands val dan al onder de kernvakkenregel).

Maatregelen vanaf 2015-2016
In het vmbo moeten leerlingen vanaf schooljaar 2015–2016 tenminste een zes en een vijf voor Nederlands en de rekentoets halen. In het mbo zal een vergelijkbare uitslagregel gelden voor de centraal ontwikkelde examens taal en rekenen. Met deze uitslagregel wil ik een verantwoorde doorstroom van vmbo naar mbo bevorderen.

In het havo en vwo wordt vanaf schooljaar 2015–2016 de rekentoets een onderdeel van de kernvakkenregel. Leerlingen mogen dan niet meer dan één vijf halen voor Nederlands, Engels, wiskunde en de rekentoets. Leerlingen zonder wiskunde mogen slechts één vijf hebben voor Nederlands, Engels en de rekentoets. Ik wil zo garanderen dat leerlingen over voldoende taal- en rekenvaardigheden beschikken als zij het hoger onderwijs instromen.

Rekentoets: herkansingen en afnamemoment in het vo
Leerlingen leggen de rekentoets af in het laatste jaar. Het bevoegd gezag mag bepalen dat een leerling ook in het voorlaatste jaar de toets aflegt. Deze maatregel is bedoeld voor getalenteerde leerlingen. Alle leerlingen mogen de toets één keer herkansen. Leerlingen die de rekentoets herkansen behouden hun herkansingsrecht bij het centraal examen. De herkansing voor de rekentoets is dus aanvullend op die van het centraal examen.

3. Overige informatie

Pilotfase ter beproeving
Om ervaring op te doen met de rekentoets, vinden onder regie van het College voor Examens tot de invoering in schooljaar 2013-2014 pilots plaats. Tijdens de pilotfase volg ik nauwlettend hoe de invoering van de referentieniveaus in vo vordert. Het is denkbaar dat zorgleerlingen of leerlingen met achterstanden ondanks extra onderwijsinspanningen de voor hen bedoelde niveaus niet halen. Ik zal daarom in de periode tot en met 2014 aan de hand van de prestaties van leerlingen bij de pilottoetsen de vorderingen jaarlijks, in het najaar, evalueren. Mocht uit de prestaties van leerlingen blijken dat (te) veel leerlingen, ondanks de extra onderwijsinspanningen hun basisvaardigheden niet op de voor hen bedoelde referentieniveaus beheersen, dan kan ik passende maatregelen nemen. Ik kan bijvoorbeeld besluiten om de pilotfase te verlengen

Rekentoetswijzers
Om scholen te informeren over de rekendoelen die worden getoetst, heeft SLO in opdracht van OCW een rekentoetswijzercommissie ingesteld. Deze rekentoetswijzercommissie heeft twee rekentoetswijzers opgesteld: voor 2F en 3F. Het niveau 2F is het beoogde niveau dat vmbo-leerlingen tenminste moeten halen en 3F is, vooralsnog, het niveau voor havo- en vwo-leerlingen. Bij de rekentoetswijzers is ook een servicedocument opgesteld dat ingaat op inhoudelijke keuzes die zijn gemaakt. Ook bevat het servicedocument voorbeeldopgaven. Deze documenten zijn beschikbaar op www.steunpunttaalenrekenenvo.nl en op www.taalenrekenen.nl.

3F of 3S
Bij de veldraadplegingen die onderdeel waren van het opstellen van de rekentoetswijzers, was er onder docenten en rekenexperts discussie over het gewenste niveau voor havo- en vwo-leerlingen. Die discussie betrof onder andere de aard en moeilijkheidsgraad van de opgaven. Ik neem deze signalen serieus en wil daarom onderzoeken of het niveau 3S leidt tot een geschiktere toets voor vwo-leerlingen. Hiertoe zal een rekentoetswijzercommissie 3S worden ingesteld. Deze commissie krijgt als opdracht de rekendoelen 3S in een toetswijzer uit te werken en dit goed af te stemmen met betrokkenen. Na raadpleging van het onderwijsveld zal ik dan een besluit nemen over het al dan niet invoeren van niveau 3S voor vwo-leerlingen.

Hulpmiddelen bij examens
De aanscherpingen van exameneisen roepen de vraag op of leerlingen met dyslexie of dyscalculie hier goed op voorbereid kunnen worden. Ik besef dat voor en van deze leerlingen een extra inspanning nodig is om aan de nieuwe eisen te voldoen. Ik wil desondanks geen uitzondering maken op dit gebied: exameneisen moeten voor iedereen gelijk zijn.

Ten aanzien van dyslexie en de daarbij toegestane hulpmiddelen verandert door de aangescherpte exameneisen niets. Hoogstens maken de aangescherpte eisen het wenselijker dat scholen kandidaten in staat

stellen optimaal van de toegestane hulpmiddelen zoals spraaksynthese gebruik te maken.

Datum

Onze referentie
341327

Door recente publicaties over dyscalculie kan bij scholen de indruk zijn gewekt dat vanaf nu meer hulpmiddelen zijn toegestaan. Dat is onjuist, Het College voor Examens zal in november een bericht sturen naar alle scholen waarin nogmaals wordt aangegeven wat bij dyscalculie is toegestaan.

Daarnaast heb ik opdracht gegeven tot het opstellen van een protocol dyscalculie, met handreikingen voor leraren voor de inrichting van het onderwijs en de toetsing. Dit is een aanvulling op het al bestaande protocol dyslexie voor vo en mbo. Het protocol dyscalculie wordt in overleg met het scholenveld opgesteld en wordt naar verwachting in 2012 opgeleverd.

Ondersteuning
Scholen en leerlingen staan de komende jaren voor een niet geringe taak. Versteviging van het kennispeil is een noodzakelijke en ambitieuze opdracht. Er zijn daarvoor ook extra financiële middelen ter beschikking gesteld. In de jaren 2008-2011 betrof dit een bedrag van ongeveer € 50 per leerling per jaar. De komende jaren zal een vergelijkbaar bedrag beschikbaar worden gesteld onder andere voor de versteviging van basiskennis. Daarnaast heb ik een steunpunt taal en rekenen ingericht. U kunt bij dit steunpunt terecht voor bijvoorbeeld vragen of u aansluiten bij de netwerken taal en rekenen die het steunpunt organiseert.

Tot slot wens ik u alle succes bij uw taak het beste uit leerlingen te halen.

Met vriendelijke groet,

de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart

Bijlage - Overzicht aanpassingen eindexamens vo

VMBO				
2011-2012	**2012-2013**	**2013-2014**	**2014-2015**	**2015-2016**
Eerste pilotjaar rekentoets Oplevering aangepaste syllabi Nederlands rekentoetswijzer en voorbeeld- materiaal Aanpassing uitslagregel: CE-onderdelen gemiddeld voldoende; schoolexamen vmbo-bb telt één keer mee voor berekenen eindcijfer (was 2x)[1]	Tweede pilotjaar rekentoets (generale repetitie)	Invoering rekentoets en afgestemd examen Nederlands Aanpassing uitslagregel: Eindcijfers Nederlands en rekenen ten minste 5 en 5		Aanpassing uitslagregel: Eindcijfers Nederlands en rekenen ten minste 5 en 6

HAVO/VWO				
2011-2012	**2012-2013**	**2013-2014**	**2014-2015**	**2015-2016**
Eerste pilotjaar Rekentoets Oplevering aangepaste syllabi Nederlands, rekentoetswijzer en voorbeeld-materiaal Aanpassing uitslagregel: CE-onderdelen gemiddeld voldoende[1]	Tweede pilotjaar rekentoets (generale repetitie) Aanpassing uitslagregel: Niet meer dan één onvoldoende (ten minste een 5) voor de eindcijfers Nederlands, Engels en wiskunde[1]	Invoering rekentoets en afgestemd examen Nederlands Aanpassing uitslagregel: Eindcijfer rekentoets ten minste een 5		Aanpassing uitslagregel: De rekentoets wordt onderdeel van de kernvakkenregel: niet meer dan één onvoldoende (ten minste een 5) voor eindcijfers Nederlands, Engels, wiskunde en rekenen.

[1] Zie Kamerstukken 31289 nr. 44 en 32463 nr. A/1